

**Pan European University
Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation
Slovak public organization «Lex Pro Omnes»
Uzhhorod National University**

**DEVELOPMENT OF LEGAL SCIENCE:
CHOICE MECHANISMS AND PRIORITIES
IMPLEMENTATION**

International scientific and practical conference
devoted to the celebration of 5th anniversary
of Visegrad Journal on Human Rights

June 7–8, 2019

**Snina, the Slovak Republic,
2019**

International scientific and practical conference devoted to the celebration of 5th anniversary of Visegrad Journal on Human Rights «Development of legal science: choice mechanisms and priorities implementation» : Conference proceedings, June 7–8, 2019. Snina : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 492 pages.

ORGANISING COMMITTEE

JUDr. **Ivan Roháč**, board member of Slovak public organization «Lex Pro Omnes»;

Dmytro Bielov, Doctor of Juridical Sciences, Director of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation, Professor at the Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence, Uzhhorod National University;

Yaroslav Lazur, Doctor of Sciences (Law), Dean of the Faculty of Law, Uzhhorod National University.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

HISTORY AND THEORY OF LAW AND STATE

Vznik a vývoj práva	
JUDr. Beáta Hrušková	12
Krátke reflexie na základy právnych a sociálnych vzťahov	
Prof. ThDr.Dr.h.c. Jozef Krajčí, PhD	21
Právo ako sociálny jav	
JUDr. Denisa Soukeníková, PhD., LL.M., MBA	27
Pár poznámok k sociologickému prístupu k právu	
JUDr. Denisa Soukeníková, PhD., LL.M., MBA	30
Vývoj a podstata liberalizmu	
JUDr. Andrea Vitková, PhD.	34
Основні форми взаємодії правових систем в умовах глобалізації	
Балаклицький А. І.	40
Формування органів адвокатури на Закарпатті	
Болдизар С. М.	43
Суди і прокуратура в Карпатській Україні (1938-1939)	
Вегеш Микола	48
Виникнення та розвиток інституту конституційного судочинства в Першій Чехословацькій Республіці (1918-1938 pp.)	
Переш І. Є.	53
Історико-правові аспекти становлення та розвитку інституту адвокатури Підкарпатської Русі у складі Першої Чехословацької Республіки	
Переш І. Є., Фельцан І. Ю.	59
Сучасні види галузевої правосуб'єктності – закономірний результат еволюції об'єктивного права	
Січевлюк В. А.	64
Адвокатська діяльність братів Брацайків на Закарпатті	
Токар М. Ю., Безега Т. М.	68
Міжнародна практика гендерно орієнтованого бюджетування та її імплементація в Україні	
Наливайко Л. Р., Фоміна Д. О.	71
Громадянське суспільство і формування правової держави	
Чукаєва В. О.	75
Медіація як інструмент підвищення рівня правової культури	
Шмаленко Ю. І.	78
CONSTITUTIONAL AND MUNICIPAL LAW	
Vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva	
JUDr. Jozef Beňo, PhD.	82

16. Там само. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 43. Арк. 1.
17. Там само. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 179. Арк. 1
18. Там само. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 83. Арк. 2.
19. Там само. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 1-2.
20. Archiv Ministerstva zahranicnich veci. Praga. Karton 655.
21. Химинець Юліан. Закарпаття – земля української держави. Ужгород, 1992. С. 89.
22. Домбровський Даріуш. Польща і Закарпаття: 1938-1939. Київ: Темпора, 2012. С. 206.
23. Там само.
24. Там само. С. 217.
25. Пагіря Олександр. Карпатська Січ: військово формування Карпатської України: науково-популярне видання. К.: Темпора, 2010. С. 76-77.
26. ДАЗО // Ф. 3. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 1.
27. Іванчо Ф. Мої спостереження. *Закарпатська правда*. 1992. 2 груд.
28. Бандусяк М. Правда і вигадки про Думен. *Закарпатська правда*. 1992. 2 груд.
29. Більш детально див.: Вегеш Микола. Карпатська Україна 1938-1939 років у загальноєвропейському історичному контексті: В 2 тт. Т. 2. Ужгород, 1997. С. 128-129.
30. Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918-1945). С. 286.

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА В ПЕРШІЙ ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1918-1938 РР.)

Переш І. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії
та історії держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Зміни, які відбулися в Європі протягом 1917-1919 років, послужили початком практичної реалізації планів чеських і словацьких політичних кіл щодо утворення спільної держави Чехословаччини, що й було зроблено 28 жовтня 1918 року.

Кордони республіки були визначені Версальським (1919 р.), Сен-Жерменським (1919 р.) і Тріанонським (1920 р.) мирними договорами. Зокрема, за Версальським договором Німеччина визнавала існуючі кордони Чехословаччини, а Сен-Жерменський договір містив положення, за якими Підкарпатська Русь (Закарпаття) увійшла до складу Чехословацької республіки та згодом отримала автономний статус.

У напрямку державотворення Чехословаччини відбувалися пошуки оптимальних форм управління країною, робилися певні кроки переважно стабілізаційного характеру, про що свідчить досить інтенсивний законотворчий процес новоствореної держави. Так, протягом жовтня-грудня 1918 року було прийнято 103 закони та розпорядження [1, s. 1089], не останнє місце серед яких займав рецепційний закон, прийнятий 28 жовтня 1918 року [2, s. 9], згідно з яким, при побудові правової системи Чехословацької Республіки (далі ЧСР) використовувалися австрійські та угорські моделі управління, закони та підзаконні нормативних акти, які продовжували тимчасово діяти.

29 лютого 1920 року Національні збори прийняли конституцію ЧСР [3, s. 255-267], за якою Чехословаччина проголошувалася демократичною республікою.

Єдиним законодавчим органом держави ставали Народні збори, які склалися з двох палат – Палати представників, в склад якої входило 300 представників, що обиралися строком на 6 років, та Сенату, який складався з 150 чоловік, що обиралися строком на 8 років. На чолі держави стояв Президент, якого обирали Народні збори строком на 7 років. Глава держави наділявся широкими повноваженнями. Зокрема, він представляв державу у міжнародних зносинах, укладав та ратифікував міжнародні договори, мав право накладати вето на закони, право розпуску Парламенту, оголошував стан війни та миру, призначав та звільняв міністрів тощо. Виконавча влада належала Уряду, який був підзвітний Народним зборам, а голову Уряду та його членів призначав та звільняв Президент Республіки.

Одним з нових інститутів, який був запроваджений у Чехословаччині на основі рецепційної практики був інститут конституційного судочинства, який представляв собою принципово нову (австрійську) модель конституційного правосуддя. Концепція цього правосуддя була розроблена австрійським вченим Г. Кельзенем і полягала в тому, що на відміну від американської моделі конституційне правосуддя здійснювалось не судами загальної юрисдикції, а органом концентрованого та спеціалізованого конституційного судочинства – Конституційним Судом.

У Європі перший такий суд був утворений в Австрії на основі Конституції 1920 року, «як один із гарантів республіканського устрою, конституційної законності та прав громадян», але припинив свою діяльність внаслідок приєднання цієї країни до Німеччини у 1938 році. Ще більш короткою виявилась історія Конституційного Суду Іспанії, передбаченого Конституцією 1931 року і ліквідованого разом із нею франкістським режимом [4, s. 66].

Правовий статус Конституційного Суду був врегульований Конституцією ЧСР від 1920 року, де в ст. 2 зазначалося, що він здійснює контроль за відповідністю законів Чехословаччини та законів Сейму Підкарпатської Русі (автономного утворення) положенням Конституції та законам, які її змінюють чи доповнюють. Це дає змогу говорити про належність Конституційного Суду Чехословаччини до органу конституційного контролю, під яким маємо на увазі контроль, здійснюваний єдиним судовим органом конституційної

юрисдикції за відповідністю нормативно-правових актів, насамперед законів, конституційним нормам та принципам.

Він володів повноваженнями здійснювати тільки репресивний конституційний контроль, оскільки йому належало право контролювати конституційність актів, які вступили у законну силу, і був позбавлений можливості вирішувати спірні питання, які могли виникнути до вступу закону в силу (превентивний контроль) [5, s. 421].

Для порівняння, за Конституцією Австрії Конституційний Суд отримував ширші повноваження щодо здійснення конституційного контролю, ніж чехословацький Конституційний Суд, оскільки мав право: 1) порушувати процедуру імпічменту щодо президента, канцлера або федерального міністра за будь-яке умисне порушення Конституції; 2) вирішувати спори з питань застосування суб'єктом федерації національного (федеративного) права; 3) розглядати та вирішувати конфлікти між суб'єктами федерації щодо їх компетенції [6, с. 21-115].

Детальніше правовий статус Конституційного Суду ЧСР був врегульований окремим законом «Про Конституційний Суд» [7, s. 370-371] від 9 березня 1920 року та Регламентом Конституційного Суду [8, s. 1075-1081] від 29 серпня 1922 року, а спеціальними інструкціями від 1925 та 1926 років був змінений порядок делегування суддів на посаду членів Конституційного Суду Вищим Адміністративним Судом та Верховним Судом [9, s. 20].

Відповідно до теорії Г. Кельзена, для того, щоб конституційний суд не був заполітизованим органом, він повинен формуватися із професійних суддів та професорів права, а члени парламенту та уряду не можуть входити до його складу [10, с. 174]. Це положення знайшло свій відбиток у ст. 3 Конституції Чехословаччини, та ст. 1 Закону «Про Конституційний Суд», які врегульовували організацію Конституційного Суду, що складався із семи членів: двоє були делеговані з Верховного Суду, двоє із Вищого Адміністративного Суду (члени обиралися на пленарних засіданнях кожного із цих судів), ще двох і голову Конституційного Суду призначав Президент Республіки. Що стосується голови держави, то для нього була встановлена особлива процедура призначення суддів. Так, Палата Представників, Сенат та Сейм Підкарпатської Русі повинні були подати кандидатури, з яких Президент обирав по одному члену.

Цікавим є положення про те, що одночасно із призначенням суддів Конституційного Суду йшло призначення резервних членів (заступників) таким же способом, як і суддів, які займали місце судді, якщо той повністю чи тимчасово не міг виконувати свої повноваження, що дозволяло забезпечувати безперебійну роботу суду.

Що стосується суддів та їх заступників, то відповідно до ст. 1 закону «Про конституційний Суд», ними могли бути особи, які мали вищу юридичну освіту, право голосу і досягли віку 45 років. Строк повноважень суддів становив 10 років.

Відповідно до ст. 1 Регламенту, суд очолював та керував його роботою голова Конституційного Суду, якого, як уже зазначалося, призначав Президент

Республіки. Якщо голова суду був відсутнім, то його заміняв заступник голови, якого обирали на першому пленарному засіданні Конституційного Суду більшістю голосів суддів.

Суб'єктами звернення до суду могло бути обмежене, чітко визначене коло суб'єктів, тобто тільки державні органи, а фізичні та юридичні особи були позбавлені такого права. Так, відповідно до ст. 9 Закону «Про Конституційний Суд», ними могли бути Верховний Суд, Вищий Адміністративний Суд, Виборчий Суд, Палата Представників, Сенат та Сейм Підкарпатської Русі.

Для порівняння, згідно з Конституцією Австрії, до суду могли звернутися лише голова виконавчої влади для здійснення судового контролю щодо конституційності законів земель та уряди земель щодо конституційності федеральних законів [6, с. 21-115].

Не можна обминути увагою й процедуру розгляду справ Конституційним Судом, яка містила багато процесуальних норм, нових для того часу.

Так, розгляд справ у суді проходив у пленарних засіданнях та простих засіданнях.

Пленарні засідання проводилися у таких випадках: як перше засідання новоформованого Конституційного Суду; для виборів заступника голови Конституційного Суду; для прийняття регламенту та про внесення змін до нього; для вирішення різних організаційних питань, що стосуються діяльності Конституційного Суду. Вони скликалися головою суду з власної ініціативи або за письмовим поданням не менше як чотирьох суддів.

Учасниками пленарних засідань були всі судді Конституційного Суду, включаючи голову та його заступника, а кворум для прийняття рішень досягався, якщо, крім голови і чотирьох суддів, були присутніми ще двоє суддів чи їх заступники.

Для прийняття рішення на пленарному засіданні необхідними були голоси більше половини присутніх суддів. Але враховуючи ту обставину, що можливе настання ситуації, коли голоси суддів розділяться порівну, Регламент Конституційного Суду у ст. 13 передбачив, що при рівній кількості голосів вирішальним є голос голови суду. Якщо ж не було прийнято жодної із висунутих пропозицій, то голова Конституційного Суду намагався прийняти рішення шляхом поділу питань на окремі частини і проводив голосування по цих частинах. Якщо і в результаті цього не було прийнято рішення, то голова ставив питання на голосування по пунктах до того часу, поки не було прийнято рішення більшістю.

Всі інші рішення Конституційний Суд приймав у звичайному засіданні, для кворуму якого необхідно була присутність голови або його заступника і принаймні чотирьох суддів.

Умовно весь конституційний судовий процес можна поділити на наступні стадії:

1. Попередній розгляд справи. На даній стадії голова Конституційного Суду доручав комусь із суддів як доповідачу встановити, чи було внесено подання до Конституційного Суду належним способом, чи містить воно всі обов'язкові реквізити, і чи належить його розгляд до компетенції Конститу-

ційного Суду. Особлива увага при цьому зверталася на строк позовної давності, який становив три роки з моменту оприлюднення закону, що суперечить положенням Конституції.

2. Закрите судове засідання. Не пізніше ніж через один місяць від дня надходження подання, голова скликав Конституційний Суд на закрите засідання і повідомляв про це всіх суддів. На початку засідання виступав доповідач про те, чи подання відповідає всім встановленим законом вимогам і чи належить воно до компетенції Конституційного Суду. Якщо Конституційний Суд на закритому засіданні встановив, що подання було внесено із порушенням процедури чи було подано невчасно або не належить до компетенції суду, то суд приймав рішення про відхилення подання із відповідним обґрунтуванням. Якщо ж не було підстав для відхилення подання або повернення для виправлення і доповнення, то суд ухвалою направляв справу на публічний усний розгляд.

3. Публічний усний розгляд. Конституційний Суд повинен був провести публічний усний розгляд справи не пізніше, ніж через три місяці від дня, коли надійшло подання. Для цього голова суду повідомляв про усний розгляд суб'єкта, який подав подання, голову уряду та законодавчі органи.

Окрім цього, за 20 днів до початку усного судового розгляду доповідач повинен був подати голові Конституційного Суду всі матеріали справи та пропозицію щодо її вирішення, яка також вручалася всім суддям.

При усному розгляді голова спочатку надавав слово доповідачу, який розкривав суть справи, потім представнику суб'єкта, що здійснив подання і після цього – представникам уряду і законодавчих органів. Якщо подання стосувалося закону, який був прийнятий за пропозицією уряду, то голова надавав слово спочатку представнику уряду, потім представникам палат Народного Зібрання у порядку, в якому законопроект проходив обговорення. Якщо ж подання стосувалося закону прийнятому за ініціативою парламенту, то голова надавав спочатку слово представникам палат Народного Зібрання в порядку, в якому законопроект проходив обговорення, а потім представникам уряду.

4. Нарада і голосування. Після закінчення публічного усного розгляду справи голова Конституційного Суду оголошував обговорення справи закінченим і суд переходив до наради та голосування щодо висновку, які не були публічними. У нараді та голосуванні могли брати участь тільки ті судді, які були присутні протягом всього усного розгляду справи.

Для проголошення закону неконституційним була необхідна кваліфікована більшість, тобто п'ять голосів, а для визнання неконституційними інших правових актів достатньою була проста більшість [11, s. 14].

Висновок Конституційного Суду оголошувався усно із обґрунтуванням всіх основних обставин справи і надавався головою всім учасникам справи, а також направлявся уряду, який був зобов'язаний до восьми днів оприлюднити його без мотивувальної частини в Збірці законів і постанов ЧСР, внаслідок чого, від дня оприлюднення всі державні органи та посадові особи були пов'язані ним.

За час свого існування Конституційний Суд першої Чехословацької республіки прийняв 65 висновків щодо конституційності нормативних актів [12, s. 1014], та розглянув два подання щодо неконституційності законів, однак, по жодному з них так і не виніс рішення, оскільки припинив свою діяльність [13, s. 440].

Підсумовуючи вищесказане, слід зауважити, що на даному етапі були закладені інституційні традиції та проведена практична апробація спеціалізованої моделі конституційного правосуддя не тільки Чехословаччини, майбутніх незалежних держав Чехії та Словаччини, але й більшості Європейських держав, які згодом перейняли кельзенівську модель. У майбутньому такі традиції послужили основою для вироблення різного роду теоретичних проєктів, поглядів та пропозицій стосовно функціонування спеціалізованої моделі конституційного судочинства.

Література:

1. Sbirka zákonů a narizení státu Československého ročník 1918-1919. – Praha, 1918. – 1089 s.
2. Zákon ze dne 28. října «O zřízení samostatného státu Československého» č. 11/1918 Sbirka zákonů a narizení státu Československého. – S. 9.
3. Zákon kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, z 29 února 1920 // Sbirka zákonů a narizení státu Československého. – 1920. – 6 března. – S. 255-267.
4. Adamus V. Trikrát o zákoně o Ústavním soudu / V. Adamus // Správní právo. – 1994. – № 2. – S. 65-74.
5. Blahož J. Vznik a počátky vývoje ústavního soudnictví / J. Blahož // Právník. – 1995. – № 5. – S. 419-447.
6. Австрийская республика. Конституция и законодательные акты / Под ред. И.П. Ильинского. – М.: Прогресс. – 1985. – 428 с.
7. Zákon «O ústavním soudě» z 9 března 1920 // Sbirka zákonů a narizení státu Československého. – 1920. – 6 března. – S. 370-371.
8. Jednací rád ústavního soudu, z 19 května 1922 // Sbirka zákonů a narizení státu Československého. – 1922. – 24 srpna. – S. 1075-1081.
9. Rozhodovací činnost Ústavného súdu Slovenskej Republiky 1993 – 1997. – Bratislava, : Kalligram, 1999. – 632 s.
10. Чистое учение о праве Ганса Кельзена. Избранные тексты. Вып. 1. – М.: ИНИОН АН СССР, – 1987. – 174 с.
11. Sládeček V. Ústavní soudnictví / V. Sládeček. – Praha: C.H.BECK, 1999. – 142 s.
12. Ševčík V. Výhledy ústavnosti v novém státě – pokus o analyzující sondu / V. Ševčík // Právník. – 1994. – № 12. – S. 1011-1027.
13. Bárta J. Vznikající ústavní soudnictví České republiky / J. Bárta // Právník. – 1993. – № 7. – S. 435-444.